

Wat is het niets?

Een speedcursus filosofie

Robin Atia, Anne-Sophie van Berkestijn, Ira Pronk & Thomas Velsis

2026-06-24

- 1 Inleiding
- 2 Parmenides: Het niets bestaat niet
- 3 Leibniz: Iets is beter dan niets
- 4 Lefort: De troon moet leeg zijn
- 5 De Martelaere: Verzoen je met het niets
- 6 Conclusie

Vier filosofen over het niets

De sprekers

- **Parmenides** (Griekenland, 5e eeuw v.Chr.)
- **G.W. Leibniz** (Duitsland, 1646-1716)
- **Claude Lefort** (Frankrijk, 1924-2010)
- **Patricia De Martelaere** (Vlaanderen, 1957-2009)

*Vier perspectieven
op één vraag:
Wat is het niets?*

De kern van zijn filosofie

“Alleen wat bestaat, bestaat; wat niet bestaat – het niets dus – bestaat niet.”

- Een overgang van ‘bestaan’ naar ‘niet-bestaan’ is onmogelijk.
- Ook de omgekeerde beweging is onmogelijk.
- **Gevolg:** elke vorm van verandering is onmogelijk.

Wat volgt eruit?

- Alles wat in de toekomst bestaat, moet er ook in het heden en verleden al zijn.
- Verandering, tijd en beweging zijn allemaal **illusies**.
- De echte werkelijkheid is een **eeuwig en ondeelbaar geheel**.
- Niets verandert ooit.

“Kunnen we echt niet over het niets denken of kunnen we juist niet zonder niets?”

* Zijn leerling Zeno maakte deze ideeën beroemd met zijn paradoxen.

De belangrijkste vraag

“Waarom is er iets en niet niets?”

- Het is veel vanzelfsprekender dat er **niets** zou zijn dan iets.
- Alles wat bestaat, had ook niet kunnen bestaan.
- Het bestaan is **contingent**: het hangt af van andere dingen.

Het principe van voldoende grond

Niets zonder reden

- Voor alles moet een verklaring zijn.
- De werkelijkheid is geen verzameling toevalligheden, maar een **keten van oorzaken en gevolgen**.

Het probleem

- Waar eindigt de keten?
- Wat verklaart uiteindelijk het bestaan van het universum zelf?

Een noodzakelijk bestaan

- De oorzaak van ons universum kan niet ook contingent zijn.
- Er moet iets bestaan dat niet afhangt van iets anders.
- Het enige dat op zichzelf en noodzakelijk bestaat is **God**.

“God had een reden om in plaats van niets onze wereld te scheppen. Daarom kan het niet anders dan dat dit de beste van alle mogelijke werelden is.”

De Franse Revolutie

- 21 januari 1793: koning Lodewijk XVI wordt onthoofd.
- Niet alleen de koning sterft, maar ook zijn politieke systeem.
- **Het bijzondere:** er komt niets voor in de plaats.
- “De plaats van de macht wordt een lege plaats.”

Democratie volgens Lefort

- In een democratie is de macht niet aan een persoon gebonden.
- Niemand kan de macht claimen omwille van wie hij is.
- Alles staat altijd ter discussie.
- Geen vaste waarden, geen zekerheden.
- Er is enkel de **onbepaaldheid**: tegenstrijdige meningen die vechten om voorrang.

De kunst van de democratie

De leegte is bedreigend

- We zijn geneigd het niets alsnog op te vullen.
- We lopen achter politici aan die zeggen dat ze weten wat het volk wil.

Lefort's boodschap

“De kunst van de democratie is om de troon leeg te laten.”

Een paradoxale oplossing

“Alleen met een nietsnut kunnen we het niets beschermen dat het hart van de democratie vormt.”

– een koning die de lege troon beschermt

De mens en het niets

- Wat de mens onderscheidt van andere dieren is zijn **horror vacui**: angst voor het niets.
- Andere dieren zijn bang voor *iets* (roofdier, hard geluid).
- De mens is het enige dier voor wie het niets **bestaat**.

“Een dier kijkt om zich heen en wat het ziet is alleen maar wat er is. De mens kijkt naar dezelfde dingen en plots komt het niets ter wereld.”

Drie manieren

- ① Alles wat bestaat kan weer tot niets vergaan (vergankelijkheid en dood).
- ② Als we zoeken naar de reden voor ons bestaan, treffen we niets aan.
- ③ In ons eigen bewustzijn: een innerlijke gespletenheid, een leegte in het centrum (Sartre).

“De mens blijft op afstand tot zichzelf staan. Dit brengt onrust, onzekerheid en angst voor de dood met zich mee.”

De omkering

- Onze angst voor het niets berust op een denkfout.
- We zijn het niets met verlies en dreiging gaan associëren.
- Maar in werkelijkheid: zonder het niets zouden we met lege handen staan.

“Onze grote fout is dat wij onszelf beschouwen als ‘iets’ te midden van het onherbergzame en bedreigende niets. In werkelijkheid is het net andersom: het niets is onze thuishaven en ziel.”

Vier perspectieven op het niets

Parmenides

5e eeuw v.Chr.

Het niets **bestaat niet**. Verandering en tijd zijn illusies.

Leibniz

1646-1716

Waarom is er iets en niet niets? God koos de **beste van alle mogelijke werelden**.

Lefort

1924-2010

In de democratie is de plaats van de macht **leeg**. De kunst is om haar leeg te laten.

De Martelaere

1957-2009

Het niets is onze **thuishaven**. We moeten ons ermee verzoenen.

Vragen?

Robin Atia, Anne-Sophie van Berkestijn, Ira Pronk & Thomas Velsis